

միայն յատուկ չէ կամ մասնաւոր ազգի մը սեփական չէ, այլ համաշխարհական է. վասն զի կաղպարը երկիրս է:

Եւս առաւելութիւններս ու դիւրութիւններս տեսնելով՝ շատոնց Եւրոպայի ուսումնականք ընդունեն են այս դրութիւնս և իրենց գրուածոցը մէջ կը գործածեն, ու գլխաւոր ազգերէն ալ շատերը կամ օրինօք և կամ լռելեայն ընդունեն են. բայց աւելի կերպով մը մօտերս Բարիզու համաշխարհական արուեստից հանդիսարանին փակուելու ժամանակ ամէն ազգաց երեսփոխանները ժողովոյ մը մէջ փափաք մը յայտ-

ներ են բոլոր ազգաց չափերը մէկ ընելու և տոսնորդական դրութիւնն ընդունելու:

Եւս ստատելով այս փափաքանոց կատարմանը՝ հիմակունէ կ'ուզենք մասնակցել մեր ազգն ալ այս բանիս. անոր համար 1857ին օրացուցին ետեւ դրինք համառօտ մը չափուց ու կշռոց տասնորդական դրութիւնը և ամէն ազգաց չափերն ու կշիւները այս դրութեանս վերածած:

Հ. Հ. Պ

ՄԱՆՐ ԳԻՏԵԼԻՓ

ՄԱՏԵՆԱԳԻՐԱԿԱՆ

Գաղղիացոց ժի գարուն մէջ ուրիշ ինչ երևել մատենագիրներ ելան:

— Պետրոս Գոռնէյլ ողբերգութիւնը անկարծելի կատարելութեան մը հասուց, միանգամայն ողբերգական լեզուն ալ անհամեմատ աւելի աղուորցնելով, որ շատ անկատար էր ինչուան այն ատեն: Ինքը վսեմ, զօրաւոր և մեծ հանճարով ողբերգակ է. բեղնաւոր է իրեն գիւտերուն մէջ, անանկ որ իր ողբերգութիւնները ամենևին իրարու չեն նմանիր, և այնպիսի կերպ մը չունի, որ իր ողբերգութիւնները ցուցնեն թէ մէկ գրչէ ելած են. թող որ ինքը մասնաւոր ջանք ունէր որ իր թատերգութեանցը մէջ ոչ ուրիշին և ոչ իրեն նմանի. և ասիկայ որչափ իր հանճարին մեծութիւնը կը ցուցնէ, նոյնչափ ալ իրեն արուեստը: Բեղնաւորութեան պատճառաւ է որ իր ողբերգութեանց մէջ կնճիւղները կը յաճախեն, որն որ կէս մը նոյն արուեստին գեռ նոր սկզբնաւորին ալ կ'իմացնէ: Գոռնէյլ վախճանն է մարգուս հոգին բարձրացնել. անոր համար մարգուս գերազանցութիւնը միայն տեսարան կը հանէ. և առաքինութիւնը հանգիստացնել տալով ժողովրդեան բարոյականը շտկել կ'ուզէ: Մարգուս բարձրութիւնն ու վսեմութիւնը կը ցուցնէ ըսինք. այս կողմանէ ինչուան Ռասին ալ չ'չանիր իրեն. անանկ բարձր կը թուի այսպիսի տեսարաններու մէջ, որ իրեն ուրիշ պակասութիւնները բոլորովին մոռցնել տալէն զոտ՝ կը գերէ զունկընդիրը ու զինքը սիրելի կ'ընէ: Իր ողբերգութիւնները մարգուս զարմանք կ'ազգեն, կամ լաւ ևս ըսել՝ գթութիւնը զարմանաց հետ կը խառնեն. թերևս ասոր մէջ երբեմն պակասութիւն կը մանէ, փոխանակ որ աւելի ազգու կերպով պէտք էր

զգայինք գթութիւնը: Տեղւոյ, ազգերու ու այլ և այլ ժամանակի սովորութիւններն ու ոգին բաւականապէս դուրս կը ցատքեցնեն. մանաւանդ Հռոմայեցոց նկարագրութեան մէջ շատ կը գերազանցէ. և իր այս կատարելութիւնը՝ ոչ եթէ նկարագրութիւններով դուրս ցատքեցնելուն վերայ է, այլ իր գիւցազուններուն լեզունն ու սովորութիւններուն մէջ: Ըստ տեղւոյն անանկ խորունկ քաղաքագիտութիւն կը ցուցնէ, որ նոյն իսկ ըստ վիպելոյ գաղղիացի քննաբանից ալ կարծես թէ ատենական հանճար մըն է. և զարմանալին այն է՝ որ իր այս գիտութեամբ ողբերգական գեղեցկութեան նոր փայլ մըն ալ կու տայ: Կրնանք զինքը իբրեւ մեծ պատմագէտ մըն ալ անուանել. պատմագիրներու ու պատմութեան անընդհատ կտորներուն վրայ առատ ծանօթութիւն ունէր, և այլ և այլ տեղեկութիւններ իրարու հետ միացնելով՝ իր ողբերգութիւններուն համար նոր պարագաներ կը գտնէր: Գոռնէյլ Լուկանոսի Փարադիս շատ կ'ախորժէր ու անգագար կը կարգար. անոր համար քիչ մը անոր պէս տեղ տեղ մեծարան է: Իրեն երևեւագոյն ողբերգութիւններն են Սիփ, Ուլթիս, Կիլես ու Պալիս ըսուածները: — Գոռնէյլ միանգամայն կատարելագութեան ալ հայր եղաւ, և իր Սքաւոյն կատակերգութեան հաւասարը չկայ Մոլիերէն առաջ, որուն նիւթը Սպանիացոցմէ առաւ:

Յովհաննէս Ռասին Գաղղիացոց ողբերգական արուեստին պայծառութեանը ատեն ասպարէզ ելաւ: Տասնըմէկ ողբերգութիւն չինեց, բայց ասոնց մեծ մասը առաջին կարգի քերթուածներ են. Ռասինի վրայ լեզունն անուշութիւնը իմաստներուն փափկութեանը հետ անանկ միացած է, որ իրարմէ չես կրնար զատել. լեզուն ներգաշնակ քնարերգական գեղեցկութիւն մը ունի, և պարզութեան ու յստակութեան հետ զարգարուն

վայելչութիւն մը կը միացնէ , որով Ռասփին ամէն իմաստ կը կենդանացնէ ու աշխուհկան ոճ մը կու տայ ողբերգութեան . վերջապէս Ռասփին գաղ- ղիական լեզուին մէջ յեղափոխութիւն մը ըրաւ , և անոր աէր եղած՝ ուզածին պէս կը գարձնէր : Այնպիսի փափուկ բացատրութիւններ կու տայ ընտրած իմաստներուն , որ իւրաքանչիւր ու կիցէ գաղափար կարծես թէ անկէց աւելի լաւ չէր կրնար բացատրուիլ . ամէն մէկ մտածութեան ե- րեակայութիւն ու զգացմունք տուած է , ամէն մէկ խօսքի յարմար բառ ու յարմար զարգարանք հագուէցուցած , որով միշտ զանազան է իրեն բա- նաստեղծական լեզուին մէջ : Ինքը Յունաց ողբեր- գականերուն վրայ շատ աշխատելով և անոնց վրայցք խորունկ ծանօթութիւն ստանալով՝ իր բնատուր հանձարը աւելի զարգացուց , և ողբերգութեան մտաւորական գեղեցկութեանը խորը մտաւ : Իր ողբերգութիւններուն մէջ խիստ մեծ արուեստ կը փայլի . ամէն մէկ մասերը իրարու հետ լաւ կա- պուտած են , և իւրաքանչիւր բնաւորութիւն աղէկ առաջ կ'երթան . կնճիւռներով չգարձնէր ողբեր- գութիւնը , հապա կիրք մը գուրս ցառեցնէրու չափ միայն կապ կը գնէ : Մարդկային բնաւորու- թեան փափուկ կողմը կը ցուցնէ , որով զգայու- նութիւն մը կը փայլի իրեն թափուրգութիւննե- րուն վրայ . և կարգէ գուրս կտրիճ է այս փա- փուկ զգացմունքներուն սկարութիւնները իրենց ամէն յորգութիւններով ու յատկութիւններովը նկարագրելուն մէջ , անոր համար ըստ աեղւոյն ին- չուան վսեմութեան կ'ելլէ ասոնց մէջ . իր այս յատկութիւնը միայն՝ իրեն մարդկային բնու- թեան վրայ ունեցած գործովըց սէրը կը ցուցնէ , որ իր քաղցր ու ամենազգայուն որտէն առաջ կու գար : Միանգամայն ողբերգութեան մէջ ամենայն մանր գեղեցկութիւն , զոր օրինակ մարդկային սրտին խորերուն պզտիկ թեւերն ալ , զանց ըրած չէ , որ ընտիր ու հարկաւոր յատկութիւն մըն է : Ռասփին երկու տեսակ ողբերգութիւն չինած է . մէյ մը պատմութեան հանած նիւթերը , երկրորդ՝ հին ողբերգութեան մէկ քանի ողբերգութիւն- ները առած անոնց նմանած է . այս երկրորդ կար- գէն են իր Արթուրէ , Իփիգէնիա ու Փէրթա ողբեր- գութիւնները . Արթուրէ մէջ կիրքերը այնպի- սի ճարտասանութիւն մը առած են , որ պան- չեղի գիւտ մըն է բանաստեղծին , և այս ողբեր- գութեան մէջ զԵւրպիդէսը կը գերազանցէ : Սա- կայն Ռասփին սոյն ողբերգութիւնները հաճոյ ան- ցնէլ տալու համար՝ իրեն գարունն ոգւոյն յար- մարցուցած է . որով ասոնք միանգամայն թէ հին կերպարանք մը ունին և թէ նոր գարեբու բարակ բարեկրթութիւնը : — Խեղ մը ատեն հանգիստ տալէն ետքը իր հանձարոյն , կրօնից վեհ զգաց- մունքներով ու Աստուածաշնչի բանաստեղծու- թեամբը լեցուած՝ երկու աղւոր ողբերգութիւն չինէց , Եսթիւր ու Գալիլէան , որոնցմէ երկրորդը իրեն անունը անմահացնողն է . ասոնց մէջ քը- նարեգական սրբեր ու երգեր ալ խոթեց , որ իրաւցնէ Սողոմոնի հրաշակերտ տաճարին կը վայելեն , ու աննման տաղեր են :

Կը շարունակուի :

ՆԿԱՐԱԳԻՐ

Թշնամի ունենալու օգտակարութիւնը :

Թորոս տակաւագործին իր Հոգոյն հետ խօ- տակցութիւնը :

ԹՈՐՈՍ . Թշնամի ունենալն ալ ի՞նչ օգտակարու- թիւն ունի :

ՀՈԳԻՆ . Հիմա ըսեմ քեզի . նախ և առաջ թշնա- միները քեզի այս բարիքը կ'ընեն , որ ինչպէս պա- շարուած քաղաքի մը պահապանները այն ամէն բանը՝ որ մէկ կերպով մը քաղաքին կրնայ վնաս մը պատճառել՝ գլխաւորին կ'իմացնեն , ասանկ ալ թշնամիները , որ միշտ արթուն կենալով քու վար- մունքդ գիտելու՝ ամէն գործքերդ վար կը զարնեն ու անոնց բոլորին վրայ չարախօսութիւն կ'ընեն , կը ցուցնեն քեզի թէ որ բաներէն պէտք է զգոյշ կենաս :

ԹՈՐ . Ի՛նչ , ճշմարիտ բարեկամներն ալ նոյն բանը կրնան ընել մեզի :

ՀՈԳ . Իրաւունք ունիս . բայց այն սէրը որ բա- րեկամները ունին վրադ , երբեմն զիրենք քիչ մը կը կուրցնէ . և շատ անգամ այն պակսութիւննե- րը չեն տեսներ , որ թշնամեաց աչքէն չեն փախ- չիր . և ըսենք թէ տեսնեն ալ , սակայն կողմնա- կիցք ըլլալով՝ կը սկսին արգարացնել զանոնք . այս պատճառաւ երբեմն բարեկամներդ խորագի- տութիւն կամ ճարտարմտութիւն կ'ընեն այն բա- նին , որ թշնամին չարութիւն կամ խարդախու- թիւն կ'ընէ : Ուրեմն սիրելու արժանի չէ արդեօք անիկայ , որ ամէն գործողութիւններդ զննելով՝ պզտիկ ոչինչ պակսութեանցդ համար ալ զքեզ կը յանգիմանէ . և ուրիշ բանի ալ չգոյ՝ այս մէկ հատիկ դեղն է , որով այնպիսի խոհմութիւն մը քեզի ունակութիւն կը գառնայ , որ ընելու բանդ աղէկ մը մտածես . և ո՞վ կը գտնես՝ որ գէթ վախով ստիպէ զքեզ միշտ առաքելին ու համեստ կեանք անցնելու :

ԹՈՐ . Այս ճշմարիտ է որ մարդ աւելի թշնա- մւոյն առջիւր չուզեր սխալիլ , քան թէ բարեկա- մի մը :

ՀՈԳ . Անոր համար թէ բարեկամ և թէ թշնա- մի ունենալը օգտակար է , որպէս զի այն մոլու- թենէն որ ամօթը զքեզ ետ չկեցնէ՝ գոնէ վախը ուղղութեան բերէ զքեզ : Ասիկայ Սկիպիոն Նա- սիկա աղէկ ճանցեր էր . որ երբոր կ'ըսէին իրեն առջև թէ Հռովմայեցւոյ պետութիւնը շատ ա- պահով վիճակի մէջ է , որովհետեւ Կարթագինե- ցւոյ սաստիկ կոտորած տուաւ ու Յոյները ընկ- ճեց , պատասխանէց . « Մահաւանդ թէ հիմա ամենամեծ վտանգի մէջ է . վասն զի մէկը չկայ՝ ուսկից վախնայ , և ոչ ուսկից պատկառի » :

ՃԵՂԻ ԻՍՏԱՆՈՅԻ